

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 1 • NR 6 • 1962

Ny heraldisk litteratur

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Ny heraldisk Litteratur

Aperitif

C. W. Scott-Giles, *Looking at Heraldry*, 166 sider, 153 illustrationer (i sort), 5 tavler og 1 farveplanche. Phoenix House Ltd., London 1962. Udgivet i forlagets »Excursions« serie. Pris: sh 11/6.

Der er i de senere år udgivet og genudgivet så mange populære bøger om heraldik på engelsk, at det skulle synes overflødig med endnu een. Man kunne også undre sig over, at C. W. Scott-Giles, der er *Fitzalan Pursuivant of Arms Extraordinary* og som har et langt heraldisk forfatterskab bag sig, vil »nedlade« sig til at skrive en bog for »begyndere«. Jeg tror imidlertid, at forlaget vil få succes med denne lille, men utrolig indholdsrige bog, dels fordi interessen for heraldik er stigende, dels fordi Scott-Giles vel nok er en af de bedste til at servere emnet på en let, elegant og indbydende måde. Hvad der særligt tiltrækker mig er, at han fortæller »historien« bag våbenet, hvor en sådan kendes; derved forstår man langt bedre, og husker også langt bedre, hvorfor f. eks. der er småfugle i slægten Arundell's våben.

For den der i forvejen har læst Scott-Giles, *The Romance of Heraldry* er der — indrømmet — ikke meget »nyt« at lære, men som aperitif til engelsk og skotsk heraldik er bogen vist kun overgået af Sir Iain Moncrieffe's *Simple Heraldry*.

Hæst.—

Den hvide Hest

Georg Schnath: »Das Sachsenross. Entstehung und Bedeutung des niedersächsischen Landeswappen«. Schriftenreihe der Landeszentrale für politische Bildung in Niedersachsen, Reihe B Heft 6. Anden forøgede udgave, Hannover 1961; 132 sider, 92 illustrationer delvis i farver, tids- og stamtavle. Pris: gratis?

Et af de tretten felter i det danske kongehus' våben viser hovedet af en hest i guld på rød bund. Dette hestehoved repræsenterer som bekendt hertugdømmet *Lauenburg*, der i 1816 af kongen af Hannover blev afstået til den danske konge. Lauenburg havde siden 1779 ført det hannoveranske fyrstehus' hovedvåben: *i rødt felt en springende hvid hest*, men for ikke at optage et andet fyrstehus' våben som felt i det danske kongevåben, valgte man fra dansk side at danne et nyt våben for Lauenburg, afledet af det gamle: man nøjedes med hestens hoved, og ændrede dens farve fra sølv til guld.

Den hvide hest i rødt felt var altså våben for kongen af Hannover (indtil 1814 hertugerne eller kurfyrsterne af Braunschweig-Lüneburg), og samtidig — i let varieret form — for hertugen af Braunschweig-Wolfenbüttel og hertugen af Westfalen. Disse fyrstendømmer udgjorde tilsammen stort set *Niedersachsen*, og hesten blev da også opfattet som en fælles (nieder)sachsisk våbenfigur. Den havde imidlertid spillet en rolle for Sachsen længe før heraldikkens opkomst. Da sachsere i 400-tallet drog til England, skete det ifølge krønikerne under anførsel af *Hengist* og *Horsa* (hvilke navne jo begge betyder »hest«) og medførende felt-tegn med en hest på; de invaderende sachsere slog sig bl. a. ned i Kent, hvis våben den dag i dag er en hvid hest i rødt felt!

Sachsernes hest kan måske følges endnu langt længere tilbage. Omkring 350 år før deres invasion i England skrev den romerske historiker Tacitus (o. år 98) i sit værk om *germanerne* også om disses religion, i hvilken hesten spillede en stor rolle: »Snehvide heste holdes i hellige lunde, og har ingen anden opgave end at føres i højtidelige optog, ledsaget af stormænd og præsteskab. Hestenes prusten og vrinsken udlægges som varsler, og ingen anden form for spådomme nyder større

tiltro, ikke bare blandt folket, men også hos høvdinge og præster. Disse sidste anser nemlig sig selv kun for gudernes tjenere, men hestene for guderne medvidere«.

En sådan hestekult — som der kendes mange udslag af hos germanerne: hestefringer, hestebegravelser, hesteguder og gudeheste, jvf. også kristendommens forbud mod spisning af hestekød — må næsten tænkes indkommet sammen med hesten selv. For Nordtysklands og Danmarks vedkommende er hesten, så vidt man kan skønne, kommet hertil med det indoeuropæiske såkaldte »enkelgravsfolk« o. 2200-2000 f. Kr.

Som man ser: et hestehoved med perspektiver!

Hvad den rent heraldiske side af sagen angår, er der imidlertid adskillige problemer, som *Georg Schnath* søger at løse — eller: løser — i sin ypperlige bog.

Om en så ærverdigg våbenfigur som sachserhesten skulle man tro, at den havde været ført i skjold fra heraldikkens allerførste gry, men således forholder det sig ikke. De hannoveranske kongers stamfader *Henrik Løve* (1129-95) førte en oprejst løve i sit våben. Senere gik dynastiet over til at kombinere to forskellige løvevåbener: Braunschweigs to gående guldløver i rødt (afledet af det engelske kongevåben) og Lüneburgs oprejste blå løve i et hjertestrøet guldfelt (afledet af det danske kongevåben, gennem Valdemar den Stores datter Helene, som var gift med Vilhelm af Lüneburg).

Først i 1361 begyndte Welferne at bruge hesten som våbenfigur — og ikke i stedet for deres ældre våbenmærker, men ved siden af dem — som fritstående seglfigur, som hjelmfigur, og endelig som skjoldfigur (dette især efter 1692, da de blev kurfyrster, og kurfyrstehatten over skjoldet replacerede hjelmen).

Schnath påviser, at Welfernes optagelse af hesten var en bevidst, politisk demonstration. De var på dette tidspunkt hårdt trængt af andre fyrsteslægter, deres gamle magtområde i Niedersachsen var reduceret eller truet, og det var dem magtpåliggende at slå fast, at det først og frem-

mest var *dem*, som hørte til dér. Det gjorde de ved hjælp af hesten, i overlevering og tradition sachsernes gamle stamme-totem. For Welferne var hesten i virkeligheden et *præentionsvåben*, som skulle sige: »Det er os, som er Sachsens rette herskab«. Det er overordentligt interessant, at denne hest ikke var et fyrstevåben og — så vidt man ved — aldrig havde været det, men et stammevåben, et *folkevåben*. Sådan opfattedes det tydeligvis dengang, dokumenterer forfatteren, og således opfattes det den dag i dag.

Ikke mindre interessant er det, at dette præentionsvåben øjensynligt havde den tilsigtede effekt! Fra den dag Welferne satte hesten i deres segl, gik det atter fremad for dem, og deres fremgang fortsatte i samsvar med hestens stadig mere fremtrædende anbringelse i dynasti-våbnet, indtil den i 1800-tallet endte som eneste skjoldfigur.

Dette er et groft rids. Bogen indeholder en rigdom af interessant stof, i de store linjer såvel som i detaljer (spring f. eks. ikke de 236 noter over!), det hele nøgternt fremstillet og overmåde vel dokumenteret.

S.T.A.

En fremragende Bog

John Bromley: The Armorial Bearings of the Guilds of London. Illustreret af Heather Child. Med et forord af Anthony R. Wagner, Richmond Herald. Frederick Warne, London, 1960. 282 sider, 40 farvetavler, 16 tavler i sort og hvidt og mange tegninger i teksten af A. Colin Cole, Portcullis Pursuivant. Fås indbundet i hælleder til £6.6.0 og i hælærred til £4.4.0.

I snart flere år har denne bog været imødeset med spændt forventning, og man har hørt så meget om hvor fremragende den skulle være, at man meget vel kunne være blevet skuffet, da den endelig fremkom. Det blev man ikke — den er nærmest et mesterværk og må vel blive *bogen* om de londonske lavs våbener.

Den giver, foruden en moderne blaso-

nering af de 83 lavsvåbener, disses historie, forklaring på symbolikken deri og transskriptioner fra de originale våbenbreve, som for langt de flestes vedkommende endnu er bevarede i lavsarkiverne.

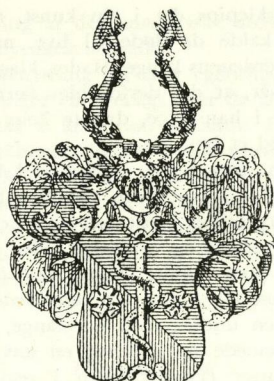
Lavsvåbnernes historie strækker sig over mere end 500 år, fra det første, der blev givet klædehandlernes lav i 1438 til op i 1950'erne, da flere lav fik bevilling til at føre våben, hvoraf nogle var ny-skabninger, mens flere havde været ført i indtil 400 år uden nogen form for officiel billigelse. F. eks. fik *The Worshipful Company of Woolmen* først i 1954 autoriseret deres våben, som de havde ført siden 1575!

I alt 24 lav har fået våbenbevillinger så tidligt som i 1400-tallet, og 13 lav benytter den dag i dag våben, som de har ført i flere hundrede år uden bevilling, kun støttet på hævde. I dette århundrede har en halv snes lav fået våbenbreve, og nogle få selskaber venter kun på at blive anerkendt som lav af *The Court of Aldermen* for at kunne ansøge om våben, bl. a. *The Company of Tobacco Pipe Makers and Tobacco Blenders* og *The Company of Scientific Instrument Makers*. »The Guild of Air Pilots and Navigators« blev anerkendt som lav i 1955 og har indsendt ansøgning om våbenbevilling.

At man gennem århundrederne ikke blot har ladet sig nøje med et én gang fastlagt våben, men har interesseret sig levende for dettes udvikling, ses klart af de mange ansøgninger om og bevillinger af hjælmtegn, skjoldholdere og »badges«. Så sent som i 1948 har *The Farmers' Company* fået bevilling til at føre en »badge«, og i 1951 fik også *The Master Mariners' Company* en lignende tilladelse.

Ikke blot om lavsvåbnerne er bogen en kilde til nye oplysninger, også for den mere generelt heraldisk interesserede er der meget at hente, spec. i de mange forklaringer med tilhørende tegninger, der gives på symbolikken i våbnerne. Også som boghåndværk kan man medgive bogen sin bedste anbefaling, bortset fra at man godt kunne have tænkt sig farvetavlerne udført i en lidt bedre reproduktionsteknik.

Ole Rostock

Våben med Æskulapstav. Antaget af den berømte svenske læge Eberhard Rosén (1714-96), i 1770 adlet med navnet Rosenblad. Efter Klingspor »Sveriges Ridderskap och Adels Vapenbok«, 1890.

Æskulapstaven

J. S. Møller: »Asklepios og hans Slange-stav. Lægekunstens Symbol« (ved Ove Brinch), 128 sider, fire illustrationer efter klassiske kunstværker, litteraturliste. Hæftet Dkr. 12.75, Nyt Nordisk Forlag, 1961.

Denne lille bog er overvejende medicinhistorisk. Den ikonografiske del af den kan rekapituleres således:

De gamle grækere troede, at de døde opholdt sig i et dødsrige i jordens dyb. Under visse omstændigheder kunne de imidlertid komme op på jorden igen, og dette i så fald oftest i skikkelse af en slange (sv.: orm). Så man nemlig ikke slanger komme ud af huller i jorden og forsvinde deri igen? Fra o. 1100 f. Kr. er bevaret grav-urner med en slange malet indvendigt. Guder, som på en eller anden måde var knyttet til jorden (dødsriget, jordskælv, kilder, frugtbarhed m. m.) kunne afbildes med en slange.

En af disse guder, som altså iblandt associeredes med en slange, var den olympiske Apollon, under hvem bl. a. helbred og lægekunst sorterede. Med kongedatteren Coronis avlede Apollon en søn, *Asklepios*, som voksede op i skoven og lærte vilde urters lægekraft at kende. Så vidt

drev Asklepios det i sin kunst, at han kunne kalde de døde til live, men da Underverdenens konge, Hades, klagede til Zeus over, at der derfor blev færre indbyggere i hans rige, dræbte Zeus Asklepios med et lyn.

Fra o. 500 f. Kr. dyrkedes Asklepios som gud for lægekunst, medicin, helbredelse. Dyrkelsen bredte sig over hele den græske verden og overtoges siden af romerne (som kaldte ham *Aesculapius*). Asklepios, eller *Æskulap*, afbildedes næsten uden undtag med en slange, som i reglen snoede sig omkring en stav. Også hans datter *Hygieia* holdt i reglen en slange. Hermes-staven (Merkur-staven, caduceus) med to slanger snoet om en vinget stav har imidlertid intet med *Æskulap* at gøre; den er et senere fænomen.

I året 435 forbød kejser Theodosius 2. al hedensk kultus, og dermed også dyrkelsen af *Æskulap*. Dennes opgaver blev overtaget af en lang række katolske helgener. Evangelisten *Lukas* blev lægernes helgen, *Sankt Apollonia* tandlægernes. *Sankt Lucia* tog sig af de blinde, *Sankt Rochus* af de pestramte, *Sankt Agathe* af de brystsyge. *Sankt Pantaleon* hjalp mod hovedpine, *Sankt Blasius* mod ondt i halsen, *Sankt Erasmus* mod kolik. Og sådan var der mange andre.

I renæssancen, da man tog fat på at studere den klassiske oldtid, kom *Æskulap*-staven atter i brug som symbol. Her til bidrog utvivlsomt beretningen i Fjerde Mosebog 21. kapitel, hvor Herren byder Moses gøre en slange: »Da lavede Moses en kobberslange og satte den på en stang; og enhver der så hen på kobberslangen, når en slange havde bidt ham, beholdt livet«. I 1505 satte *The Royal College of Surgeons* i Edinburgh en Asklepios-skikkelse med slangestav i sit våben og segl, og i de følgende århundreder bredte brugen af *Æskulap*-staven sig:

»Vi finder slangen og slangestaven i våben og segl for lægeforeninger og medicinske selskaber, for apotekere og tandlæger og dyrlæger, for hospitaler og klinikker og videnskabelige medicinske institutter, for militærlægekorps og farmakologiske læreboøger. Symbolets udbredelse

er overmåde stor og ganske uoverskuelig. Det kendes over hele verden«.

Hvad dette demonstrerer er jo *heraldikkens uundværlighed*. Mennesket kræver et billede: et kendemærke, et symbol, et samlingsmærke, et totem, et våben. Af de tusinder og atter tusinder læger og andre, som i dag kendetegner sig med *Æskulap*-staven, er der jo nemlig ikke én eneste, som deler de gamle grækeres forestillinger om slangen, eller som tillægger den zoologiske slange nogen som helst betydning for medicinen. De fleste mennesker i vor tid nærer instinktivt afsky for slanger. Alligevel er der ingen ende på anvendelsen af billedet af en slange snoet om en stav: emblemer, firmamærker, varemærker, etiketter, brevpapir, exlibris, skilte, emballage, regimentsmærker, faner, uniformer, ornamentik, våbener, osv., osv. Behovet for heraldik (i videste betydning) synes at være så stærkt og ligge så dybt, at det nærmer sig de fysiske behov.

S.T.A.

Burke's

Burke's General Armory of England, Scotland, Ireland and Wales. Fotografisk optryk af 1884-udgaven. *Burke's Peerage Limited*, London 1961, 1320 sider. Pris indbundet £ 7, 7 sh.

General Armory er et af de bedst kendte engelske heraldiske opslagsværker. Ud-gaven 1884, der omfatter »A registry of armorial bearings from the earliest to the present time«, var den sidste og mest omfangsrige af de udgaver, der besørgedes af Sir Bernhard Burke selv. Det har længe været umuligt at opdrive dette heraldiske murstensværk selv i engelske antikvarier, og det er derfor påskønnelsesværdigt, at det nu udsendes i fotografisk optryk.

Efter en bred, almindelig indledning om heraldikens udvikling og terminologi, kongehusets heraldik samt engelske ridderordener følger som værkets centrale del en (efter slægtsnavne) alfabetisk ordnet blasonering af samtlige registrerede adelige våbener i de tre kongedømmer. Dette afsnit lider af mangelen på illu-

strationer, men en øvet heraldiker vil dog via teksten kunne se de pågældende våbener for sig. Værket afsluttes med en meget værdifuld alfabetisk fortegnelse over mottoer i engelske våbener.

Set som helhed er værket ofte blevet kritiseret, og det må indrømmes, at der kan påvises adskillige fejl i det, ligesom flere af de optagne våbener næppe er helt autentiske. Alligevel har det for mange heraldikere i de godt 75 år, der er forløbet siden dets første udgivelse, været standardværket, når oplysning hurtigt skulle søges om et bestemt engelsk våben, og denne stilling vil værket formentlig indtage adskillige år i fremtiden. Det er sjældent at finde så mange heraldiske oplysninger samlet i et enkelt bind.

Ernst Verwohlt

Nyt Tidsskrift

Monsieur F. Koller, 35 rue de l'Alliance, Bruxelles 3, Belgien, har meddelt, at han i marts 1962 vil starte udsendelsen af et nyt genealogisk og heraldisk kvartalsskrift, *Revue Générale de Généalogie et d'Héraldique*. Indholdet (artikler, recensioner, spørgsmål og svar) vil blive skrevet på fransk (og muligvis andre sprog) med resuméer på engelsk. Subskription pr. år: Bfrcs 500; for medlemmer af det engelske *The Heraldry Society* dog bare Bfrcs. 300.

S.T.A.

Heraldiska Sektionen

Den svenske statsheraldiker Gunnar Scheffer har udsendt »Årsberättelse för Riksarkivets Heraldiska Sektion 1961«; 5 sider, Stockholm 1962.

Den interessante, men lakoniske beretning afslører, hvor vidtspændende heraldikken er. Sektionens aktivitet strækker sig fra pastoratsvåbener til fagforeningsfaner, fra udarbejdelse af våbenprydede skoleskemaer til komponering af Serafimeriddervåbener, fra kgl. navneficre på skotske regimenters sækkepiber til ud-

smykning af det europæiske atomenergiorgans reaktor-område.

I tilknytning til den egentlige beretning følger en oversigt over de af Kungl. Majestät i årets løb fastsatte 16 kom-munevåbener (hvoraf 3 har været publiceret i *Heraldisk Tidsskrift* nr. 5, side 185, marts 1962). Det ville have været dejligt med tegninger af disse våbener, i syn-derlighed da enkelte af blasoneringerne ikke er helt lette at forstå.

S.T.A.

Rapport fra Stockholm-Kongressen

»Recueil du Ve Congrès International des Sciences Généalogique et Héraldique à Stockholm 1960«, 332 sider, Stockholm 1961. Kan bestilles gennem Riksarkivarien, Riksarkivet, Box 2024, Stockholm 2. Pris: Skr. 50.

Ca. 80 sider oversigt over kongressens komitéer, deltagere og forløb (se *Heraldisk Tidsskrift* Nr. 2, 1960, side 83). Resten af bindet indeholder kongressens 18 foredrag, på fransk, engelsk, spansk og italiensk, heraf ca. halften med hoved-vægten på heraldik: Robert Gayre skriver (ud fra sit standpunkt: våbenførende = adelig) om våbener for skotske familier i Sverige. Paul Adam om middelalderens militære faners indflydelse på heraldik-ken. Vicente de Cadenas y Vicent om det spanske våbens historie. Roger Harmig-nies om det belgiske flag og det belgiske våben. Giovanni Maresca om nogle de-viser i slægts- og statsvåbener. Heribert Seitz om tre kroner som europæisk sym-bol og svensk rigsvåben (se *Heraldisk Tidsskrift* Nr. 2, 1960, side 60 ff). Conrad M. J. F. Swan koncist og solidt om Cana-das stats- og provinsvåbener (med 13 af værkets ca. 40 illustrationer). Manuel de Aranegui om talende baskiske våbener. Og Leo M. Mladen lidt snaksomt, men med sund sans om Bartolus de Saxoferra-tos våbenretlige afhandling »Tractatus de Insigniis et Armis« fra 1300-tallet.

S.T.A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.